

مبانی، اصول و اهداف سند مرجعیت حوزه سلامت

نویسنده:

سید محمد کاظم رجایی رامشه^۱

چکیده

زمینه و هدف: مبانی حوزه سلامت، هسته اصلی، بنیان ارزشی و سرچشمۀ اصلی اصول، اهداف، معیارها، شاخص‌ها و راهبردهای سند مرجعیت هستند. مبانی اسلامی این حوزه، گزاره‌های خبری زیربنایی مورد قبول اسلام هستند که در بررسی مسائل حوزه سلامت مورد استفاده قرار می‌گیرند. مرجعیت در بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، یعنی قرارگرفتن در موضع الهام‌بخشی در جهان و اقدار علمی؛ به‌گونه‌ای که نهاد سلامت در کشور، نیازمندی‌های جامعه در این حوزه را تأمین و سایر کشورها از سرربز دانش و خدمات داخل به خارج بهره‌مند شوند. افزون بر نشر فرهنگ ایرانی - اسلامی و ارتقای سطح عزت و اقتدار کشور، جامعه از منافع اقتصادی آن نیز برخوردار شود.

روش کار: روش کشف مبانی، اصول و اهداف، روش اجتهادی و با استفاده از منابع عقل، نقل و در پاره‌ای از موارد تجربه است.

یافته‌ها: دو ساختی بودن انسان و اصالت روح؛ فراغیری ایزارهای شناخت؛ منبع فیض بودن خداوند متعال؛ آرامش و سلامت جامع در پرتو عمل به دین؛ جامعیت دین؛ تربیت‌پذیری و شکوفاسازی فطرت انسانی؛ همسازی گزاره‌های یقینی علم با گزاره‌های یقینی دین؛ اثربخشی عوامل معنوی؛ مبانی سند مرجعیت حوزه سلامت را تشکیل می‌دهند. اصولی مانند: محوربخشی توحید و نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی؛ جامعیت سلامت (دربرگیرنده ابعاد جسمانی، روحی - روانی، اجتماعی و معنوی)؛ ضروری بودن کالاها و خدمات حوزه سلامت؛ توزیع برابر فرصت‌ها و عدالت؛ کارآیی و استفاده بهینه از امکانات و عدم اسراف را می‌توان از مبانی استخراج کرد.

نتیجه‌گیری: موارد زیر را می‌توان از جمله اهداف مرجعیت حوزه بهداشت با توجه به مبانی و اصول فوق معرفی کرد: «ارتقای مستمر شاخص‌های سلامت، قرارگرفتن سلامت جسم در مسیر سلامت روح» (حیات طیبه و قلب سليم)؛ و سلامت روانی و اجتماعی «عدالت توزیعی و پوشش مجموعه مناطق جغرافیایی کشور نسبت به پیشگیری و تأمین نیازمندی‌های درمانی ضروری»؛ و «ارتقای شاخص‌های سلامت از جمله امید به زندگی همراه با کرامت انسانی»؛ و در نهایت «تبديل ایران به قطب پزشکی منطقه آسیای جنوب غربی و جهان اسلام».

کلیدواژه‌ها: اهداف، بنیادها، شاخص‌های سلامتی، معرفه‌ها

مقدمه

در مرجعیت، تکیه بر تأمین نیازهای درون جامعه است. به‌گونه‌ای که پیامد آن؛ جامعه‌ای سالم، با امید به زندگی و شاخص‌های سلامت بالا و سرآمد ملت‌ها باشد. به عبارت دیگر، در مرجعیت؛ هدف، تأمین نیازمندی‌های جامعه در حوزه سلامت است، ولی زیرساختها و نهادها در داخل کشور چنان شکل می‌گیرد و در انجام وظایف آنچنان موفق عمل می‌کند که سایر کشورها با مشاهده نتایج و پیامدها، به استفاده از توان علمی و تجربه کشور تمایل پیدا کرده، از نظریه‌های علمی، دانش فی و سرربز خدمات داخل به خارج بهره‌مند می‌شوند و افزون بر نشر فرهنگ ایرانی - اسلامی و ارتقای سطح عزت و اقتدار کشور، جامعه از منافع اقتصادی آن نیز برخوردار می‌شود.

مبانی، هسته اصلی و بنیان ارزشی سیاست‌های کلی در حوزه‌های مختلف زندگی از جمله بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است. مبانی اسلامی، گزاره‌های خبری زیربنایی مورد قبول اسلام هستند که در علوم دیگر اثبات می‌شوند و در بررسی مسائل یک علم مورد استفاده قرار می‌گیرند.

مرجعیت در بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، یعنی قرارگرفتن در موضع الهام‌بخشی در جهان، یعنی اقتدار علمی، عزت، سیاست و آقایی؛ به‌گونه‌ای که بتوانیم اولویت‌های خود را شناسایی و حداقل در تولید و ارائه آن دسته از کالاها و خدمات بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که اولویت کشور است و در آنها مزیت دارد، سرآمد جوامع شویم. بتوانیم در اولویت‌های از پیش تعیین شده سلامت در نقشه جامع علمی کشور، در دانش و ارائه خدمات، در رأس قرار گیریم.

۱. دانشیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

است که در صورت ابتناء مبانی بر منبع وحی، اهداف و راهبردها و سرانجام، برنامه نیز می‌توانند از درجه اتقان لازم برخوردار باشند و همچون اصول و مبانی شک و ظن در آن راه پیدا نکرده و برپایه یقین استوار شوند.

برقراری و استواری نظام سلامت مانند سایر نظامهای اجتماعی، نیازمند مبانی معرفت‌شناسی، اصول فهم هستی، پایه‌های اعتقادی، منطق معرفت دینی، مبانی انسان‌شناسی، بنیان‌های شناخت ارزش، و پایه‌های نظام اصیل اجتماعی است. نخستین گام در مبانی، توان انسان بر شناسایی واقعیت‌ها، ابزار و ارزیابی معرفت‌هast است. شناخت گستره هستی، فهم مبانی اعتقادی، در ک اصول منطقی فهم، انسان‌شناسی، ارزش‌شناسی، و تبیین سازه‌های اجتماعی؛ گام‌های مهم دیگر حوزه مبانی هستند که در این مقاله تلاش شده به صورت جامع و به اقتضاء مقاله درهم تنیده و به اختصار با چینش و به صورت زیر ارائه شوند:

دو ساحتی بودن انسان و اصالت روح

اهمیت این مبنای این در این است که به رشد و بهبودی هماهنگ ابعاد وجودی انسان و به جامعیت و کارآیی برنامه‌ریزی سلامت کمک می‌کند. در سند مرجعیت سلامت، لازم است توجه شود که محور سلامت، انسان است. انسان، دو ساحت جسمانی و روحانی، (سجده، آیات ۹-۷ مؤمنون آیه ۱۴) یا مادی و ملکوتی (ر.ک. محمد تقی مصباح یزدی)، معارف قرآن، صص ۳۵۶-۳۵۸، قم، مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، (۱۳۸۰) دارد. براساس آموزه‌های وحیانی انسان برای بقا و نه برای فنا به این دنیا گام نهاده است (ر.ک. نهج البلاغه، فیض‌الاسلام، خطبه ۱۹۴، ص ۶۵۳)^۱ هنگامی این بقا با سعادت همراه خواهد بود که انسان از راه معرفت، محبت و عبادت حق از صفات بشری فانی به صفات الهی آراسته شده باشد.

ساحت بدن مرتبه نازله نفس است و ساحت روحانی، اصالت و هویت واقعی انسان را شکل می‌دهد و حیات واقعی و تدبیر کالبد تن را بر عهده دارد. (ر.ک.: شیعه در اسلام، محمدحسین طباطبائی، ص ۱۳۵). شهید مطهری، مجموعه آثار، ج ۲، ص ۵۰۸). امتیاز انسان در قیاس با دیگر آفریدگان، مرهون ویژگی‌های روحانی او است که ارزش‌های معنوی و الهی از آن بر می‌خizد. همچنان که جسم متصف به سلامت یا بیماری می‌شود، روح نیز به سالم یا بیمار متصف می‌شود (احزاب، آیه ۱۲. مدثر، آیه ۳۱). این دو در وصف سلامت و بیماری از یکدیگر اثرباز نیزند.^۲ ممکن است ریشه

۱. امام علی (ع): «ابها الناس آتا و ایاکم خلقنا للبقاء لا للفناء لکنکم من دار الی دار تنقولون»، ای انسان‌ها ما و شما برای بقاء آفریده شده‌ایم نه برای فنا و به هنگام مرگ از سرایی به سرای دیگر منتقل می‌شویم.

۲. قال رسول الله (ص) من اکل الحلال اربعین یوما نورالله قلبہ و اجری ینابیع الحکمه من قلبہ علی لسانه. (محجہ البیضا، ج ۳ ص ۲۰۴-۲۰۶) کسی که چهل روز از مال حلال و خالص بخورد خداوند دلش را نورانی کرده و چشم‌های حکمت از درونش بر زبانش گرداند. در روایت دیگر است که سعد از رسول خدا خواست که از خداوند بخواهید مرا مستجاب الدعوه کند، حضرت فرمود: غذایت را حلال کن دعایت مستجاب می‌شود. (محجہ البیضا، ج ۳ ص ۲۰۴-۲۰۶).

در کشوری در بهداشت، درمان و آموزش پژوهشی می‌تواند مرجع باشد که نیازمندی‌های داخل کشور را به میزان قابل قبول تأمین کرده باشد و حداقل در اولویت‌های تعیین شده در این بخش در زیرساخت‌های آموزشی و تحقیقات و فناوری، ابداعات و نوآوری و فضاهای ارائه خدمات بهداشت و درمان، به خودکفایی لازم دست پیدا کرده باشد و در پوشش نظریه‌پردازی، نوآوری و ارائه خدمات در رتبه کشورهای برتر جهان قرار گرفته باشد. اسناد بالادستی، مانند سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی سلامت، مرجعیت آموزش و خدمات پژوهشی را هدف قرار داده‌اند. در سند چشم‌انداز ج.ا.ا. به «پیش‌تازی در مزه‌های دانش» و «مرجعیت علمی در جهان» تصریح شده است. همچنین، «دستیابی به جایگاه اول علم و فناوری در جهان اسلام و احراز جایگاه برجسته علمی و الهام‌بخشی در جهان» و «استقرار جامعه دانش بینیان، عدالت محور و برخوردار از انسان‌های شایسته، فرهیخته و نخبه برای احراز مرجعیت علمی در جهان» از مطالبات در نقشه جامع علمی کشور است.

در «سیاست‌های کلی سلامت»، ابلاغی مقام معظم رهبری آمده است: «ارتقای شاخص‌های سلامت برای دستیابی به جایگاه اول در منطقه آسیای جنوب غربی» و «تأمین امنیت غذایی و بهره‌مندی عادلانه آحاد مردم از سبد غذایی سالم، مطلوب و کافی، آب و هوای پاک، امکانات ورزشی همگانی و فرآورده‌های بهداشتی ایمن همراه با رعایت استانداردهای ملی و معیارهای منطقه‌ای و جهانی». در بند ۱۴ آن، یعنی آخرین سیاست نیز «تحول راهبردی پژوهش علوم پژوهشی با رویکرد نظام نوآوری و برنامه‌ریزی برای دستیابی به مرجعیت علمی در علوم، فنون و ارائه خدمات پژوهشی و تبدیل ایران به قطب پژوهشی منطقه آسیای جنوب غربی و جهان اسلام»، مطالبه شده است.

طبعی است که روش کشف مبانی اسلامی به روش‌شناسی آن دانشی که مبانی از آن اقتباس می‌شود بستگی دارد. سند مرجعیت دانش پژوهشی و خدمات درمانی بر مبانی معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، الهیاتی، ارزش‌شناسی و انسان‌شناسی زیر که با روش اجتهادی و با ابزار عقل، نقل و در مواردی تجربه در جای خود استنباط شده استوار است. به عبارت دیگر، اصول، اهداف، معیارها، شاخص‌ها و راهبردهای موجود در سند مذبور بایستی از این مبانی سرچشمه بگیرند.

مبانی

مبانی به معنای «پایه و اساس» است (راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ۲۵۲/۱). پایه‌هایی که پذیرش و باور آن‌ها به عنوان «پیش‌فرض‌های بنیادین» مسلم انگاشته شده و بدون پذیرش همه یا برعکی از آن‌ها، قواعد متفاوت می‌شود. (ر.ک: مؤبد، مبانی تفسیر قرآن، ۴۰). شناخت و تبیین مبانی در سند مرجعیت بهداشت درمان و آموزش پژوهشی از این جهت دارای اهمیت است که سرچشمه اصول، اهداف و راهبردها می‌شود. طبیعی

آخر است (نحل، ۹۷). زندگی پاکیزه در گرو سلامت جسم و کمال روح در پرتو تزکیه و تهذیب نفس است (شمس، ۱۲). بنابراین، سلامت جسم، در راستای دستیابی به تکامل روح و هدف متعالی تقرب به خداوند اهمیت

۱. العقل السليم في الجسم السليم.
۲. قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَغْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ مُمَّا هُنَى (طه، ۵۰) (موسى): گفت پروردگار ما کسی است که هر چیزی را خلقته که درخور اوست داده سپس آن را هدایت فرموده است.
۳. هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ يُنَظِّهُرُهُ عَلَى الَّذِينَ كَلَّهُ وَكَنَّى بِاللَّهِ شَهِيدًا (فتح، ۲۸) اوست کسی که پیامبر خود را به [قصد] هدایت با آینین درست روانه ساخت تا آن را بر تمام ادیان پیروز گرداند و گواهی دهن خدا کفايت می کند.
۴. عَلَى (ع) وَمِنَ الْحَقِّ عَلِيكَ حفظ نفسك، حفظ جان و سلامت از حقوقی است که بر عهده داری. (نهج البالغه نامه ۵۹).
۵. مَنْ عَيْلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنْجُبِيَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنْجُبِيَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَلَّا وَلَمْ يَعْلَمُوا (نحل، ۹۷).
۶. يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنْوَنٌ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ (شعراء، ۸۹). روز قیامت تنها کسی که دل پاک به سوی پروردگار خود بیاورد نفع کرده است مال و فرزند فایده ای ندارد.
۷. وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بَيْلُونَ أَمْهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ الْسَّمْعَ وَالْإِنْصَارَ وَالْأَفْيَدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشَكُّرُونَ (نحل، ۷۸). و خدا شما را از شکم مادرانستان در حالی که چیزی نمی دانستید بیرون آورد و برای شما گوش و چشم ها و دل ها قرار داد باشد که سپاسگزاری کنید.
۸. مقصود از ابزارهای معرفت، قوای ادراکی است که در یک تقسیم کلی عبارتند از: حسن، خیال، وهم، عقل و قلب؛ البته باید توجه داشت که مُدرِّك واقعی در همه مراحل با وجود تعدد ابزارهای معرفت، خود نفس است؛ زیرا نفس در تمام مراتب، حضور وجودی داشته و در هر مرتبه بدون آن که امتراج و اتحاصاری با آن مرتبه داشته باشد، عین آن مرتبه است. (معرفت شناسی در قرآن، ص ۲۹۷). کار قلب در نظر فلاسفه ادراک حقایق عقلی به طریق شهود و الهام است نه به طریق قیاس و استدلال. کار قلب مشاهده حقایق کلی سعی به صورت اشخاص خارجی است. این مشاهده از طریق صیقل دادن قلب و صاف کردن آن حاصل می گردد؛ قلب علاوه بر صیقل و پاکی از غبار و زنگ هایی که مناسب به آن است همانند آینه نیاز دارد تا سمت و وجهت خود را نیز تصحیح کند. (معرفت شناسی در قرآن، ص ۲۶۷). الهام و وحی دو راه القاء حقایق به قلب انسان هستند.
۹. نظریه وجود رابط معلول (هیچ گونه حیثیت استقلالی در معلول نبوده، و معلول سراپا احتیاج به علت و عین وابستگی به علت هستی بخش خود است)، از مهم ترین مسائل حکمت صدرایی است. به اعتقاد برخی از فیلسوفان صدرایی معاصر، این مسأله، عالی ترین ثمره فکری بشر و دست آورده عظیم و گران سینگ تاریخ چند هزار ساله فلسفه، و از والاترین و نفیس ترین ثمرات فلسفه اسلامی به شمار می آید. این حقيقة، آن چنان گران قدر و ارزشمند است که اگر سیر مباحث و تطورات حکمی و فلسفی، تنها همین محصول را به بار می نشاند، ارزش آن را داشت که انسان، با ددها سال تلاش علمی و تمرین عقلی، موفق به درک همین محصول ارزشمند و متعالی گردد. (محمدتقی مصباح یزدی، به سوی خودسازی، ص ۱۲۰-۱۲۱).
۱۰. ... رَبَّنَا مَا حَكَّتْ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (آل عمران، ۱۹۱) پروردگار اینها را بیهوده نیایریدهای منزهی نو پس ما را از عذاب آش دوزخ در امان بدار. أَخْسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبْتَنَا وَأَنْتُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجِعُونَ. فَتَعَالَى اللَّهُ الْعَلِيُّ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ (مؤمنون، ۱۱۵ و ۱۱۶) آیا گمان می کنید که شما را بیهوده (و بدون هدف و غرض) آفریدایم و شما به سوی ما باز نمی گردید. پس والاست خدا فرمانروای برق، خدایی جز او نیست [اوست] پروردگار عرش کریم.
۱۱. ... صَنَعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقْنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَفَعَّلُونَ (نمیل، ۸۸). صنع خدایی است که هر چیزی را در کمال اتقان و استواری پیدی آورده است در حقیقت او به آنچه انجام می دهید آگاه است.

برخی ناراحتی های جسمانی ناخوشی های روحی باشد. حکیم لازم است جایگاه سلامت جسم را در بسته سعادت و کمال انسانی جستجو کند. بنابراین، سلامت روح بر بهبودی جسم اثر می گذارد. همچنان که برای عالی روح، توجه به قابلیت های جسمانی لازم است. حکما گفته اند: «عقل سالم در جسم سالم است»^۱

خداآوند متعال که انسان را آفریده و از سر لطف قابلیت های جسمانی و معنوی را در او به ودیعه نهاده است، مراقبت از سلامت و فراهم کردن زمینه های رشد و تکامل هردو را نیز با هدایت تکوینی^۲ و تشریعی^۳ جزء وظایف انسان قرار داده و «حفظ جان و سلامت جسم را از حقوق انسان بر خود»^۴ بر شمرده است. مراقبت های جسمانی و معنوی، مسیر تحقق حیات طبیبه^۵ آمال و آرزوی زندگی دنیا و زندگی آمیخته با آرامش و آسایش مادی و معنوی را هموار و انسان را به «قلب سالم»^۶ - آمال و آرزوی انسان در مسیر قرب ربوی - می رساند.

فراگیری ابزارهای شناخت

زنگی انسان، آمیخته با آگاهی و شناخت از واقعیت ها است. طبق بیان قرآن کریم، آدمی ابتدا هیچ گونه علم و معرفتی (حصولی) ندارد؛ اما ابزار و ادواتی در اختیار او نهاده شده تا با آن به کسب معرفت بپردازد.^۷ در همه حوزه ها از جمله حوزه سلامت، همه شناخت های انسان درخور اعتماد نیستند؛ اما می توان با ابزارها و منابع راستین^۸، به شناخت درخور اعتماد دست یافت. گرچه حس و تجربه نزدیک ترین منبع برای کسب معرفت به وسیله حواس ظاهری است، ولی در طراحی نقشه جامع سلامت و بهویژه شناخت های متعالی مربوط به سلامت روح و روان و راهبردهای بلندمدت، نمی توان فقط به ابزار حس و تجربه اعتماد کرد، بلکه باید از عقل و وحی الهام گرفت، از خط راهید و به راه درست رسید.

عقل استدلال گر و وحی الهی، عالی ترین منابع برای فراهم سازی نقشه جامع سلامت و دستیابی به معرفت های متعالی اند.

خداآوند متعال منشأ فیض

موجوده های مادی، دارای حدوث زمانی اند و در اصل وجود و بقای خود، به واجب الوجود نیازمندند. جهان با همه نظام ها و سنت ها و علت ها و معلول هایش، کار خدا و زاییده اراده اوت است. موجوده های جهان، نه در ذات و نه در تاثیر و علیت، خود بسند نیستند و هر فاعل و سببی، هم وجود خوبیش و هم فاعلیتش را از خداوند متعال دارد.^۹ خداوند از انجام دادن کارهای ناروا و بیهوده پیراسته است.^{۱۰} کار و آفرینش او در نهایت انسجام، اتقان^{۱۱}، کمال، هدفمندی و هماهنگی با نظام احسن است و همه مصلحت های راستین را در بر دارد (ر. ک. جمعی از نویسنده گان، ۱۳۹۱، ۲۴). هدف اصلی آفرینش انسان، قرب به خداوند و منظور از بعشت بیامبران، هدایت انسان به کمال، حیات طبیبه در دنیا و سعادت در سرای

اولی، ثانوی، و حکومتی بیان کرده است. ارزش‌های اخلاقی اسلام نیز در قلمروهای اخلاق الهی، اخلاق فردی، اخلاق اجتماعی، اخلاق محیطی و اخلاق بین‌المللی سامان یافته است. از این‌رو، ارزش‌های اسلامی همه عرصه‌های حیات دنیا و آخرت و ساحت‌های وجود انسان و رابطه او با خدا، خود، خانواده، جامعه، محیط زیست و جهان را در بر می‌گیرند.

بنابراین، سلامت مورد نظر، مشتمل بر تمامی ابعاد سلامت فردی، اجتماعی، عبادی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و مدیریتی است و در لایه‌های ارتباط فرد با خود، با خدای خود، با خانواده، با اجتماع، با محیط زیست و با جامعه بین‌الملل برقرار است. همچنین سلامت در همه ابعاد و لایه‌ها؛ هم‌آهنگ و همافزا هستند. این سلامت‌چند بعدی، بسته به درجه ایمانی بودن جامعه و پایداری انسان مؤمن و جامعه، پایدار است. حالتی از رشد یافتنگی کامل و پایدار که در آن همه قابلیت‌ها، ارزش‌ها و استعدادهای انسان به طور هماهنگ و موزون رشد کرده و به حد اعلا رسیده باشد انسان کامل را شکل می‌دهد.

در جامعه ایمانی هر نوع فساد یک بیماری و ناهنجاری تلقی شده و عامل اخلاق در سلامت شمرده می‌شود. بربنای جامعیت دین؛ مکانیسم‌های نهفته در دین، همه عوامل؛ وجودان فردی، مسئولیت خانوادگی و اجتماعی را در مقابل این عامل اخلاق فعال ساخته تا به بیرون راندن و جبران پیامدهای آن بیانجامد. در این عرصه، پژوهش حکیم است و با در نظر گرفتن ابعاد مختلف انسان و محیط پیرامونی، موضوع را ریشه‌یابی کرده، سپس تدبیری برای رفع بیماری اتخاذ، و سرانجام، ممکن است دارو نیز تجویز کند.

این جامعیت، چند بعدی بودن و گستره قلمرو، مزیت جامعه دینی ج.ا.ا. است و زمینه و زیرساخت را برای مرجعیت ما فراهم می‌سازد.

تربیت‌پذیری و شکوفا‌سازی فطرت انسانی

انسان آفریده‌ای است که با اندیشه، انگیزه، خلاقیت، اراده، و اختیار،

۱. نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله و سلم؛ بیماری، تن را از گناهان می‌پالاید، همچنان که کوره‌آهنگی، ناخالصی آهن را می‌زداید. (بحار الانوار ج ۸۱ ص ۱۹۷).

۲. امام رضا علیه السلام؛ المرض للمؤمن تطهیر و رحمة. (ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۱۹۳).

۳. الذی خلقنی فَهُوَ يُهْدِنِي. (شعراء، ۷۸) پروردگار عالمیان کسی است که مرا آفریده و هدایت می‌کند. دین هدایت تشریعی الهی انسان به سمت کمال است. افزون بر جهت‌دهی کلان دین به سمت سلامت، کتاب‌های فقهی باب طهارت و نجاست، اطعمه و اشربه و صید و ذباحه مجموعه‌ای از قوانین و قواعد مهم زمینه ساز حوزه سلامت را رانده می‌کند.

۴. وَالَّذِي هُوَ يَطْعَمُنِي وَيَسْتَقِينِ (شعراء، ۷۹) پروردگار عالمیان کسی است که مرا تغذیه می‌کند و سیراب می‌سازد. یا آئُهَا الَّذِينَ أَمْتُنُو كُلُّهُمْ مِنْ طَيْبَاتٍ مَا زَرْقَانُكُمْ وَأَشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كَسْتُمْ إِلَّا تَعْذِيْنَ (بقره، ۱۷۲) ای کسانی که ایمان آورده‌اید از نعمت‌های پاکیزه‌ای که روزی شما کرده‌ایم بخورید و اگر تنها او را می‌پرسید خدا را شکر کنید.

۵. وَإِذَا مَرِضَتْ فَهُوَ يَشْفِيْنِ (شعراء، ۸۰) پروردگار عالمیان کسی است که هنگام بیماری شفایم می‌دهد.

و پیش‌دارد. به همین دلیل، گاهی بیماری جسم «دل را زنگارزدای می‌کند»^۱ و «مایه پاکی و رحمت برای مؤمن»^۲ و «موهبت الهی» تعریف می‌شود. مالک حقیقی همه هستی خداوند متعال است (بقره، ۲۸۴). آل عمران، ۹. یونس، ۵۵. لقمان، ۲۶؛ به این معنی که همه چیز تحت مشیت و اراده الهی است. انسان مخلوق خدا و خلیفه و جانشین او در زمین (بقره، ۳۰) است. امکانات زمین برای جامعه به متابه کل خلق شده، (الرحمن، ۱۰) خداوند در سراسر نظام هستی حضور و بر آن نظرارت دارد و مراقب اعمال توحیدی سامان می‌یابد. در این نظام، همه انسان‌ها در بهره‌مندی از نظام سلامت برایر و دولت و آحاد جامعه نسبت به سلامت آن‌ها مسئولند. همچنان که اموال و امکانات امانت الهی نزد انسان‌هاست و باید در مراقبت از آن بکوشند. در نظام سلامت توحیدی، بیماری خارج از اراده و مشیت الهی نیست و شفا جز مجرای فیض او محقق نمی‌شود (شعراء، ۸۰). از این‌رو، همگان در مسیر فیض و عنایت او قرار دارند. تکامل روح وقتی می‌سیور است که جسم نیز شایستگی همراهی روح را داشته باشد. اگر نیروهای جسمانی انسان قابلیت حمل فیوضات معنوی را نداشته باشد، تعالی معنوی به وقوع نخواهد پیوست.

آرامش و سلامت در پرتو عمل به دین

دین الهی، مجموعه‌ای از گزاره‌های توصیفی، اعتقادی و ارزشی و نیز دستورهایی همراهی با سرشت آدمی است که پیامبران از جانب خداوند برای هدایت انسان‌ها آورده‌اند. باور این اعتقادها و رعایت آن دستورهای آرامش خاطر، اطمینان، سلامت جسم، سلامت روان، سلامت روح؛ حیات طیبه و قلب سلیم را به دنبال خواهد داشت. فقط خداوند که انسان و جهان را آفریده و به سراسر روح و جسم او بیناست، بهترین نقشه دستیابی وی به سلامت و سعادت جان و تن و نسخه شفا و کمال او را می‌شناسد. خدا این نسخه شفا و کمال را در قالب دین به انسان ارungan فرموده است. بنابراین، سلامت که مشتمل بر اطمینان روح، آسایش جسم، آرامش روان و قلب مطمئن است، تنها در قالب و چارچوب نسخه تحریف نایافته دین تحقق می‌یابد. افزون بر جهت‌دهی جامع و هدایت آن به سمت سلامت روح، روان و جسم؛ در این نسخه، حفظ جان واجب، و تهیه مقدمات تحقق آن نیز لازم است.

انسان مؤمن، با پیروی از سبک زندگی اسلامی^۳ و با اجتناب از خبائث و تغذیه طیب^۴، به کمال و تعالی روح، و جسم سالم می‌رسد. و سرانجام، در صورت بروز بیماری به حکیم مراجعه و شفا را از خداوند مطالبه می‌کند.^۵

جامعیت دین

اسلام، همه اصول لازم برای سعادت انسان، و نیز همه احکام شرعی در عرصه‌های فردی، اجتماعی، محیطی و بین‌المللی؛ شامل احکام عبادی، فرهنگی، سیاسی، امنیتی، اقتصادی و مدیریتی را در سه گستره احکام

مصطفی، سلامت معنوی از دیدگاه اسلام، تهران، انتشارات حقوقی، ۱۳۹۲، ص ۶۵ و ۶۶.

بر این اساس، همه برنامه‌های جامع سلامت، باید افزون بر پیمودن مرزهای دانش و مجهز شدن به دانش فنی با اتکا به نیروهای داخلی به ابعاد فرهنگی و معنوی انسان نیز توجه ویژه داشته باشد. شکر نعمت وجود عوامل معنوی در ج...! بهره‌مندی از این مزیت و ارتقای آن در راستای رسیدن به مرجعیت در حوزه سلامت است.

أصول و معیارهای حاکم بر سند، مبتنی بر مبانی

اصل، گرچه به معنای ریشه و بن و طبق قاعده در اینجا بایستی شالوده و منطبق با مبانی باشد، ولی وقتی به مبنا عطف می‌شود نسبت به مبنا مربته‌ای نزدیک‌تر به موارد ظهور و بروز مفهوم در خارج است. اگر با قدری تسامح آن را به معیار نزدیک یا مراد معیار بدانیم اینجا اصل، همان محک یا معیار سنجش خواهد بود، که مرحله‌ای پیش از شاخص است. بر پایه مبانی فوق می‌توان اصول زیر را برای کشف اهداف و رسیدن به راهبردهای مبتنی بر مبانی استخراج کرد:

۱. وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرْبَىٰ أَمْتَوْا وَأَتَقْوَأُ لَقَتَّخَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكُنْ كَذَّبُوا فَأَخَذُنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (اعراف، ۹۶)؛ و اگر اهل شهرها و آبادی‌ها، ایمان آورده و پرهیزکاری کرده بودند، هر آینه برکات‌آسمان و زمین را بر آنان می‌گشودیم، ولی آیات ما را تذکیر کردند؛ ما هم آنان را به کیفر اعمالشان مجازات کردیم.
۲. وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لِئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَرِيتُكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ (ابراهیم، ۷)؛ اوهم چینی به خاطر بیاوریدا هنگامی را که پروردگاران اعلام داشت: اگر شکرگزاری کنید، انعمت خود را بر شما خواهی افزود و اگر ناسپاسی کنید، مجازات شدید است.
۳. ... وَ مَنْ يَتَّقَّى اللَّهَ يَجْعَلُ لَهُ مَغْرِجاً وَ بِرَزْقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ خَسِيبٌ ... وَ مَنْ يَتَّقَّى اللَّهَ يَجْعَلُ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا (اطلاق، ۲-۴)؛ ... و هرگز تقوی الهی پیشه کند، خداوند راه نجات و خروج از سختی را برای او فراهم می‌کند و او را از جایی که گمان نمی‌برد روزی می‌دهد و هرگز بر خدا توکل کند، کفایت امرش را می‌کند. ... و هرگز تقوی الهی پیشه کند، خداوند کارهایش را برای او آسان می‌سازد.
۴. فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَارًا. يُرِسِّلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَ يَمْدُدُكُمْ بِأَمْوَالٍ وَ تَبَيِّنَ وَ يَبْخَلُ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَ يَجْعَلُ لَكُمْ أَنْهَارًا (روح، ۱۰-۱۲)، به آن‌ها گفتیم: از پروردگار خوبیش امرزش بطلبید که او بسیار آمرزنه است تا باران‌های پربرکت آسمان را برپی بر شما فرستد و شما را با اموال و فرزندان فراوان کمک کند و باغ‌های سرسیز و نهرهای جاری در اختیاراتن قرار دهد.

۵. مَثَلُ الَّذِينَ يَنْفِعُونَ أُمَّوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلُ حَتَّىٰ أَتَيْتَ سَبَعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سَبْنَابِلٍ مَا يَأْتِيَ اللَّهُ يُضَاعِفُ لَمَنْ يَشَاءُ وَ اللَّهُ وَاسِعٌ عَلَيْهِمْ (قرآن، ۲۶۱)؛ کسانی که اموال خود را در راه خدا انفاق می‌کنند، همانند بذری هستند که هفت خوش برویاند که در هر خوش، یکصد دانه باشد و خداوند آن را برای هرگز که بخواهد او شایستگی داشته باشد دو یا چند برابر می‌کند؛ و خدا از نظر قدرت و رحمت وسیع، و [به] همه چیز] دانا است.

۶. وَقَالَ رَبُّكُمْ اذْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ (غافر، ۶۰)

۷. مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَكَلِمَيْتُهُ حَيَاءً طَيَّبَهُ وَكَنْجِرَتُهُمْ أَخْرَهُمْ يَأْخِسِنُ مَا كَوَّلُوا يَعْمَلُونَ (تحلیل، ۹۷) هر کس از مرد یا زن کار شایسته کند و مؤمن باشد قطعاً او را با زندگی پاکیزه‌ای حیات [حقیقی] بخشمی و مسلمان به آنان بهتر از آنچه انجام می‌دادند پاداش خواهیم داد.

مسئول کردار خوبیش است و می‌تواند به گونه‌ای صحیح تعلیم و تربیت یافته که مسیر الهی را پیموده و عنصری سودمند و با ارزش در خدمت سعادت و سلامت اجتماع باشد. انسان در این مسیر کمال پذیر و کمال پذیری او پایان ناپذیر است. همچنین، ممکن است با تعلیم و تربیت نادرست، در مسیر گمراهی راه سپارد. تربیت و شکوفاسازی فطرت انسان، باید همه جانب، همسو، متعادل، و در راستای قرب به خداوند متعالی صورت پذیرد. انسان، گاه دچار صفاتی مانند: کبر (سفینه البحار، ج ۲، ص ۴۶۰)، عصیت (زخرف ۲۳؛ انعام ۲۵؛ اسراء ۴۵ و ۴۶؛ روم ۵۲ و ۵۳ و ۵۸ و ۵۹؛ فصلت ۵)، غرور علمی (نظریه المعرفة، همان، ص ۹۲ و ۹۳)، هوی پرستی (جاییه ۲۳؛ مائده ۷۰ و ۷۱ و محمد(ص) ۱۶)، جهالت و غفلت (روم ۵۹ و یس ۶ و ۹ و ۱۰)، نفاق (بقره ۹ و ۱۰؛ افال ۴۹ و ۱۲)، لجاجت (انعام ۲۵؛ فصلت ۵)، تقليد کورکرانه (شعراء ۱۳۸ و ۱۳۸؛ مائده ۱۰۴؛ اعراف ۲۸؛ لقمان ۲۱ و زخرف ۲۳)، دل (شعراء ۱۳۶ و ۱۳۸؛ مائده ۱۰۴؛ اعراف ۲۸؛ لقمان ۲۱ و زخرف ۲۳)، و دنیادوستی (همان، ص ۲۶۸) می‌شود که گرفتاری در آنها باعث بیماری دل و محرومیت از نیل به حقیقت می‌شود. در نتیجه، درب معرفت به رویش در یک یا چند زمینه بسته می‌ماند.

همسازی گزاره‌های یقینی علم با گزاره‌های یقینی دین
انسان می‌تواند همزمان عقلانی و همگام با پیشرفت دانش و فن‌آوری زندگی کند و به باورها و فرضه‌های دینی پاییند باشد. در نگرش توحیدی، عقلانیت و فن‌آوری، معطوف به تکامل و هدایت الهی است. بر همین اساس، «گزاره‌های علمی یقینی با گزاره‌های دینی یقینی همراهند و هرگز در تعارض نیستند». از این رو، در نظریه‌های به ظاهر علمی که با گزاره‌های علمی دین در تعارض اند باید تردید کرد و به بازخوانی دقیق آن‌ها پرداخت. فن‌آوری بدون همراهی با آموزه‌ها و ارزش‌های الهی، سلامت جسم و جان آدمی، محیط زیست و روابط اجتماعی او را به خطر انداخته و زندگی را به تباہی می‌کشاند.

اثربخشی عوامل معنوی

عوامل معنوی همچون ایمان، تقوا^۱، شکر نعمت^۲، توکل^۳، استغفار^۴، اتفاق^۵ و دعا^۶، در فراوانی نعمت، افزایش بازدهی و سلامت روح، روان و جسم انسان، نقشی به سزا دارند. جامعه‌ای که ایمان آورده، تقوای الهی پیشه کرده و در رفتارهایش وجود خداوند متعال را احساس کند، به خداوند توکل کند و به پیشگاه بی نیاز او رو کند، هیچگاه نومیدی به خود راه نمی‌دهد، در برابر ناملایمات و بحران‌ها شکیبایی می‌ورزد و سرشار از اطمینان، آرامش و سلامت است.^۷

مطالعات تجربی نیز همبستگی معناداری میان ایمان و تقوی و سلامت جسم و روان افراد جامعه را نشان می‌دهد (ر. ک. مجتبی

اصل کمال‌پذیری انسان و پایان‌ناپذیری کمال

از سوی دیگر، اگر در مبانی پذیریم هدف اصلی آفرینش انسان، قرب به ذات لایتنهای خداوند و منظور از بعثت پیامبران، هدایت انسان به کمال است؛ از ابدیت روح و کمال‌پذیری بی‌پایان او؛ «اصل کمال‌پذیری انسان و پایان‌ناپذیری کمال» استنباط می‌شود. این اصل منشأ همت ماضعف، تلاش ماضعف و حرکت جهادی می‌شود و نیروی انسانی که اساسی‌ترین عامل در تولید دانش و ثروت است را در اوج بهره‌وری قرار می‌دهد. براساس این اصل، برای رسیدن به مرتعیت دانش و خدمات بهداشت درمان و آموزش پژوهشکی باید کمال‌گرایی در انگیزه‌های انسانی جای مطلوبیت‌گرایی به معنای لذت‌گرایی جرمی بنتامی و یوتیلیتاریستی در هدف‌گذاری‌های انسان قرار گیرد.

اصل ضروری بودن کالاهای و خدمات مربوط به حوزه سلامت

تردیدی در ضروری یا بسیار ضروری بودن عمدہ کالاهای و خدمات پژوهشکی و درمانی نیست؛ به‌گونه‌ای که کمیود این نوع کالاهای و خدمات، اختلال در زندگی اجتماعی پدید می‌آورد. در فقه اسلامی، این نوع کالاهای و خدمات را «واجبات نظامیه» می‌نامند و تولید آن را واجب کفایی می‌دانند. به همین دلیل، باید در میان جامعه کسانی به عنوان تکلیف شرعی الهی عهده‌دار تأمین این خدمات بشوند. در صورتی که افراد به حد کفايت وارد رائه این نوع خدمات شدند این تکلیف از دیگران ساقط می‌شود. فقهاء، گرچه عموم دستمزد گرفتن و کسب سود از طریق ارائه خدمات ضروری جامعه مانند خدمات پژوهشکی را بلامانع می‌دانند، ولی جایگاه خدمات پژوهشکی در زندگی مردم به قدری بالاست که بعضی از فقهاء فتوا داده‌اند که این نوع خدمات بایستی به‌طور رایگان به مردم ارائه شود و وظیفه دولت است که هزینه زندگی ارائه‌کنندگان آن را بر عهده بگیرد^۱. لازم است سیاست‌گذاران حوزه سلامت به کالاهای و خدمات بسیار ضروری این حوزه، به عنوان «واجب نظامیه» بنگردند. مبانی، اصول و اهداف نظام سلامت، با وجود پذیرش سود منصفانه و لازم دانستن تشکیل سرمایه و سرمایه‌گذاری در این حوزه؛ انگیزه حداکثرسازی سود در ارائه خدمات در این حوزه را بر نمی‌تابد.

۱. این راهبرد ناظر به ماده (۱) سیاست‌های کلی سلامت است: ارائه خدمات آموزشی، پژوهشی، بهداشتی، درمانی و توابعیتی سلامت مبتنی بر اصول و ارزش‌های انسانی- اسلامی و نهادینه‌سازی آن در جامعه.

۱-۱- ارتقاء نظام انتخاب، ارزشیابی و تعلیم و تربیت استاید و دانشجویان و مدیران و تحول در محیط‌های علمی و دانشگاهی مناسب با ارزش‌های اسلامی، اخلاق پژوهشکی و آداب حرفه‌ای.

۲-۱- آگاهسازی مردم از حقوق و مسؤولیت‌های اجتماعی خود و استفاده از ظرفیت محیط‌های ارائه مراقبت‌های سلامت برای رشد معنویت و اخلاق اسلامی در جامعه. تقریباً این دیدگاه با آنچه امروزه در دنیا نسبت به لزوم رایگان بودن خدمات آموزش عمومی و بهداشت و درمان مطرح است، منطبق است.

اصل محوربخشی توحید و نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی

اگر در مبانی پذیرفتیم که «خداوند منشأ فیض» است، بیماری خارج از اراده و مشیت الهی نیست و شفا جز از مجرای فیض او محقق نمی‌شود به اصل محور بخشی توحید رسیده‌ایم. از سوی دیگر، با پذیرش این که تکامل روح و قیمت ممکن است که جسم نیز شایستگی همراهی روح و قابلیت حمل فیوضات معنوی را داشته باشد، تا تعالی معنوی تحقق یابد؛ نهادینه سازی ارزش‌های اخلاقی به محور بخشی توحید ضمیمه و بر این اساس به اصل: «محوربخشی توحید و نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی» به عنوان یک اصل در سند مرتعیت خواهیم رسید. بر پایه اصل فوق؛ باور خداوند متعال و احساس وجود خداوند در رفتار و کردار منشأ کارآمدی نیروی انسانی و در نتیجه رشد و پیشرفت علمی و اقتصادی (نحل، ۹۶) و حرکت به سمت مرتعیت را به دنبال دارد. برپایه اصل فوق می‌توان تربیت توحیدی را به عنوان نمونه‌ای از راهبرد رسیدن به مرتعیت، معرفی کرد^۱. تربیت توحیدی به مفهوم توجه به خداوند در همه حالات و ابعاد زندگی فردی و اجتماعی است. در تربیت توحیدی، انسان عالم را عین ربط و نیاز و خداوند را علت‌العلل، سرآغاز همه خیرات، آگاه و تدبیرکننده همه امور می‌داند. در نتیجه چشم به عنایت او دوخته و بر او توکل می‌کند. لازم است جهت‌گیری برنامه‌های بهداشت، درمان و آموزش پژوهشکی به سمت توحید و پرورش نیروهای خلاق با انگیزه الهی باشد.

به منظور تحول بنیادین در بهداشت، درمان و آموزش پژوهشکی، تعمیق مبانی اعتقادی، ارزش‌های اسلامی و اخلاق حرفه‌ای و با هدف ارتقای کیفی در حوزه دانش و تربیت اسلامی، و حرکت به سمت مرتعیت علمی، برای نمونه، اقداماتی از قبیل اقدام زیر انجام پذیرد:

بازنگری متون، محتوا و برنامه‌های آموزشی و درسی دانشگاهی مبتنی بر آموزه‌ها و ارزش‌های دینی و هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی و تقویت دوره‌های تحصیلات تکمیلی با بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای دانش پژوهی، با اولویت نیاز کشور و مزیت‌های نسیبی.

اصل جامعیت سلامت (سلامت روح، روان و جسم)

پذیرش ساحت روحانی و ملکوتی در کنار جسم، به ویژه اصالت را به روح دادن و پذیرش سلامت و بیماری روح و پیوند مستحکم میان بیماری و سلامت این دو ساحت، ما را به «اصل جامعیت سلامت (سلامت روح، روان و جسم)»، و هم‌آهنگی و هم‌افزایی لایه‌های مختلف سلامت چند بعدی می‌رساند. اصل فوق و مبنای معرفت شناختی تعمیم ابزار شناخت به عقل و وحی مزیت جمهوری اسلامی ایران است. که می‌تواند با بهره‌مندی از مزیت منحصر به فرد خود در جامعیت سلامت، سریع‌تر در جایگاه مرجع استقرار یابد.

حقیقی او بر همه هستی و جانشینی انسان و این که امکانات زمین برای جامعه به مثابه کل خلق شده، در این نظام، همه انسان‌ها در بهره مندی از نظام سلامت برابر و دولت و آحاد جامعه نسبت به سلامت آن‌ها مسئولند. اموال و امکانات امانت الهی نزد انسان‌هاست و باید در استفاده بهینه و مراقبت از آن بکوشند. برای تحقق بخشیدن اصل فوق، می‌توان اقداماتی در راستای دو راهبرد: «تربیت توحیدی» و «بهره‌مندی از روش‌های اخلاقی و سبک زندگی پیشگیرانه سلامت» طراحی و اجرا کرد.

اهداف

- قرار گرفتن سلامت جسم در مسیر سلامت روح و قلب سليم؛
- ارتقای هم‌زمان سطح تخصص و تعهد نیروی انسانی در حوزه سلامت و تربیت حکیم؛
- عدالت توزیعی و پوشش مجموعه مناطق جغرافیایی کشور نسبت به پیشگیری و تأمین نیازمندی‌های ضروری حوزه سلامت؛
- ارتقای شاخص‌های سلامت، با توجه به جامعیت سلامت؛
- افزایش شاخص امید به زندگی همراه با کرامت انسانی؛
- مرجعیت علمی در علوم، فنون و ارائه خدمات حوزه سلامت و تبدیل ایران به قطب پژوهشی منطقه‌آسیای جنوب غربی و جهان اسلام.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

مبانی اسلامی حوزه سلامت، هسته اصلی، بنیان ارزشی و گزاره‌های خبری زیربنایی مورد قبول اسلام هستند که در علوم دیگر اثبات می‌شوند و در بررسی مسائل حوزه سلامت مورد استفاده قرار می‌گیرند.

مرجعیت در بهداشت، درمان و آموزش پژوهشی، یعنی قرار گرفتن در موضع الهام‌بخشی در جهان و اقتدار علمی؛ به‌گونه‌ای که بتوانیم در تولید و ارائه کالاها و خدمات بهداشت، درمان و آموزش پژوهشی مورد نیاز جامعه آنچنان موفق عمل کنیم که سایر کشورها از نظریه‌های علمی، دانش فنی و سربرز خدمات داخل به خارج بهره‌مند شوند و افزون بر نشر فرهنگ ایرانی، اسلامی و ارتقای سطح عزت و اقتدار کشور، جامعه از منافع اقتصادی آن نیز برخوردار شود.

۱. این راهبرد ناظر به ماده (۶ و ۱۳) سیاست‌های کلی نظام سلامت است:
۶ - تأمین امنیت غذایی و بهره‌مندی عادلانه آحاد مردم از سبد غذایی سالم، مطلوب و کافی، آب و هوای پاک، امکانات ورزشی همگانی و فرآوردهای بهداشتی این همراه با رعایت استانداردهای ملی و معیارهای منطقه‌ای و جهانی.

۱۳ - توسعه کیفی و کمی نظام آموزش علوم پژوهشی به صورت هدفمند، سلامت محور، مبتنی بر نیازهای جامعه، پاسخگو و عادلانه و با تربیت نیروی انسانی کارآمد، متعهد به اخلاق اسلامی حرفه‌ای و دارای مهارت و شایستگی‌های مناسب با نیازهای مناطق مختلف کشور.

می‌توان از «گستره دامنه حفظ و ارتقای سلامت و نیازمندی‌های ضروری جامعه» به عنوان نمونه راهبرد برگرفته از این اصل تعبیر کرد.^۱ به منظور حرکت در راستای تأمین نیازمندی‌های ضروری حوزه سلامت در جمهوری اسلامی ایران و اجرای عدالت در تمامی عرصه‌ها، به عنوان نمونه اقدامات زیر در دستور کار مسئولان قرار گیرد:

- سرمایه‌گذاری در امر آموزش و افزایش عرضه خدمات بهداشت و درمان به ویژه تربیت پزشکان متخصص و متعدد؛
- ایجاد، اصلاح و تکمیل بانک جامع اطلاعات بهداشتی و درمانی آحاد جامعه؛
- تدوین شاخص‌های عدالت در حوزه سلامت برپایه مبانی اسلامی و پایش آن در ارائه خدمات؛
- تدبیر و برنامه‌ریزی، نظارت و دیدبانی نظام سلامت به ویژه در امر تعذیه و پیشگیری؛
- توسعه آگاهی خانواده‌ها به ویژه زنان نسبت به نیازمندی‌های حوزه سلامت و توسعه هدفمند آموزش تعذیه در آموزش عمومی، رسانه ملی و ...؛
- اجرای اقدامات پنج گانه فوق؛ افزایش عرضه و گستره دامنه تأمین خدمات بهداشت درمان و آموزش پژوهشی، تعدیل قیمت به نفع مصرف‌کنندگان این نوع کالاها و خدمات و سرانجام تأمین فراغیر نیازمندی‌های جامعه در حوزه سلامت را به دنبال خواهد داشت.

اصل لزوم توزیع برابر فرصت‌ها و عدالت

برای دستیابی به ملاک و مناطق عدالت در حوزه آموزش و ارائه خدمات و کالاهای پژوهشی یک راه حرکت از طریق علی‌پیدایش عدالت در جامعه و ارائه معیارهای پیشینی عدالت و شیوه دیگر، از طریق نتایج و پیامدهای اجرای عدالت است.

برابری فرصت، استحقاق و توازن، می‌توانند معیارهایی برای ارزیابی عدالت در جامعه به مثابه کل باشند. برای سنجش این معیارها می‌توان شاخص‌ها و نماگرهایی طراحی کرد. در حوزه آموزش و تحقیقات پژوهشی و به کارگیری و ارائه خدمات، معیار برابری، برای افراد دارای استحقاق برابر، شاخص سنجش عدالت نیز هست (ر.ک. رجایی ۱۳۸۹۴، ص).

بنابراین، «اجرای عدالت در تمامی زمینه‌ها و بخش‌های مختلف نظام سلامت» می‌تواند راهبرد اساسی برگرفته از این اصل باشد. براساس این راهبرد، هر نوع جعل امتیاز برای پذیرش در راستای آموزش یا ارائه خدمت که در راستای مصالح ملی نباشد با شاخص برابری ناسازگار و برخلاف عدالت است. شاخص‌های: «امید به زندگی» و «تطابق هزینه‌های سلامت با سطح درآمد عمومی» از شاخص‌های پسینی عدالت در حوزه آموزش و ارائه خدمات پژوهشی است.

اصل کارآیی؛ استفاده بهینه از امکانات و عدم اسراف

با پذیرش مبنای منبع فیض بودن خداوند متعال در همه امور، مالک

انسان و پایان ناپذیری کمال؛ اصل ضروری بودن کالاهای خدمات مربوط به حوزه سلامت؛ اصل لزوم توزیع برابر فرصت‌ها و عدالت؛ اصل کارآیی؛ استفاده بهینه از امکانات و عدم اسراف.

برپایه مبانی و اصول فوق می‌توان اهداف زیر را از مرجعیت حوزه سلامت دنبال کرد: قرار گرفتن سلامت جسم در مسیر سلامت روح و قلب سلیم؛ ارتقای هم‌زمان سطح تخصص و تعهد نیروی انسانی در حوزه سلامت و تربیت حکیم؛ عدالت و پوشش مجموعه مناطق جغرافیایی کشور نسبت به پیشگیری و تأمین نیازمندی‌های درمانی ضروری؛ ارتقای شاخص‌های سلامت، با توجه به جامعیت سلامت؛ افزایش شاخص امید به زندگی همراه با کرامت انسانی؛ مرجعیت علمی در علوم، فنون و ارائه خدمات پزشکی و تبدیل ایران به قطب پزشکی منطقه آسیای جنوب غربی و جهان اسلام.

روش کشف مبانی و اصول، روش اجتهادی و از ابزار عقل، نقل و در پارهای موارد تجربه استفاده شده است.

دو ساحتی بودن انسان و اصالت روح؛ فراگیری ابزارهای شناخت؛ منبع فیض بودن خداوند متعال؛ آرامش و سلامت جامع در پرتو عمل به دین؛ جامعیت دین؛ تربیت پذیری و شکوفاسازی فطرت انسانی؛ همسازی گزاره‌های یقینی علم با گزاره‌های یقینی دین؛ اثربخشی عوامل معنوی؛ مبانی سند مرجعیت حوزه سلامت را تشکیل می‌دهند.

برپایه مبانی فوق می‌توان اصول زیر را برای کشف اهداف و رسیدن به راهبردهای مبتنی بر مبانی استخراج کرد: اصل: محوریت توحید و نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی با راهبردهای از قبیل: «تربیت توحیدی»؛ اصل جامعیت سلامت (سلامت روح، روان و جسم)؛ اصل کمال‌پذیری

Basics, Principles and Objectives of the Healthcare Authority's Certificate

S. Mohammad Kazem Rajaei¹

Abstract

Background: In a reference document, fundamentals are the core values, principles and criteria are the main indicators, and goals are the basic strategies. The Islamic foundations of this field are the underlying accepted Islamic propositions that are used to investigate health issues.

Scientific authority in health, based on Islamic values and principles, is discussed in this paper

Methods: The ijtihadic method, using resources of the “reason”, “narration” and sometimes “experiences” was used.

Results: Some of the main Fundamentals are as below:

Integrative nature of the human, Originality of the soul, learning cognitive tools, God’s Source of Grace, peace and comprehensive health in the light of religion, Comprehensiveness of the religion, educability and flourishing of human nature, synchronization of science and Religion’s certain declarations, and effectiveness of the spiritual mediators.

Some of the main principles are as below:

The centralization of monotheism, the institutionalization of moral values, integrity nature of the health (physical & biological, mental, physical, social and spiritual), necessity of the health services and merchandises, Health justice and equal distribution of opportunities, effectiveness and optimal use of facilities, and no extravagance

Conclusion: Considering the above fundamentals and principles, the following could be among the goals of the Scientific Authority in Health era:

Continuous improvement of the health indicators, Coordination of Physical , spiritual, social, and mental health, justice in health care, including distributive justice of all geographical areas, promoting the health indicators including life expectancy with human dignity and finally Converting the IR of Iran to the medical extreme of the Southwest Asia and the Islamic World.

Keywords: Foundations, Goals, Health Status, Indicators and Reagents

1. Associate Professor of the Imam Khomeini, Institute of Education and Research.

منابع

1. Ibn Babuyeh M. Rewards and punishments. Tehran: Armaghan Toubi; 2003.
2. Charter of the Islamic Republic of Iran, Qadr Social Economic Applied Research Center. Qom: Al-Mustafa International Research Institute; 2012.
3. Javadi Amoli A. Epistemology in the Qur'an. Qom: Isra; 2000.
4. Ragheb Esfahani H. Vocabulary words of the Qur'an. Beirut: Dar al-Shamiya; 1992.
5. Tabatabayi SM. Shia in Islam. Qom: Bostan Kitab; 2009.
6. Abbasi M. An income on spiritual health. Tehran: Legal Publications; 2012.
7. Majlesi MB. Bahar Al-Anwar Beirut: The Revival of the Arab Tradition; 1982.
8. Faiz Kashani. Muhjah al-Bayda. Qom: Society of Teachers; 1996.
9. Misbah Yazdi MT. Towards self-improvement. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute (RA); 2003.
10. Misbah Yazdi MT. The teachings of the Qur'an. Qom: Imam Khomeini Educational Research Institute; 2001.
11. Misbah M. Spiritual health from the perspective of Islam. Tehran: Legal Publications; 2012.
12. Moadeb SR. Basics of interpretation of the Qur'an. Qom: Qom University; 2007.